



Radkin Honzák
Agáta Pilátová
Aleš Cibulka

Deprese není depka



VYŠEHRAĐ

Deprese není depka

Vyšlo také v tištěné verzi

Objednat můžete na
www.ivysehrad.cz
www.albatrosmedia.cz



Radkin Honzák / Agáta Pilátová / Aleš Cibulka

Deprese není depka – e-kniha

Copyright © Albatros Media a. s., 2022

Všechna práva vyhrazena.

Žádná část této publikace nesmí být rozšiřována
bez písemného souhlasu majitelů práv.

ALBATROS  **MEDIA**

**DE
STIG
MA**



**Radkin Honzák
Agáta Pilátová
Aleš Cibulka**

Deprese není depka

VYŠEHRAĐ

© MUDr. Radkin Honzák, CSc., 2022

© PhDr. Agáta Pilátová, 2022

© Aleš Cibulka, 2022

Illustrations © Sabina Chalupová, 2022

ISBN tištěné verze 978-80-7601-616-3

ISBN e-knihy 978-80-7601-618-7 (1. zveřejnění, 2022)

ISBN e-knihy 978-80-7601-619-4 (1. zveřejnění, 2022)

ISBN e-knihy 978-80-7601-617-0 (1. zveřejnění, 2022)

Úvodem

Tato knížka málem nevznikla. Nejen kvůli složité zdravotní situaci – pro vzdouvající se nové a nové vlny pandemie bylo obtížné domlouvat termíny schůzek a setkávat se u kávy v prostorách s větším množstvím lidí. Kavárny či restaurace se sice nezavřely, přesto to hodně lidí radši vzdává a nikam nechodí.

Dalším, možná hlavním důvodem ohrožení vzniku knihy byl ostych, váhání, snad i stud. Osobnosti, které jsme oslovili a o nichž jsme věděli či tušili, že trpí depresí, se zdráhaly, hlavně ženy, o svých psychických problémech veřejně hovořit. Platí to i pro ty, kteří v médiích o své chorobě leccos prozradili, a kteří nám to dokonce původně slíbili. Například dva oslovení stáhli už napsané příspěvky s tím, že nechtějí, aby o nich jednou četly jejich děti. Možná jim připadalo mít svou chorobu „zvěčněnou“ v knížce obtížnější než v televizním či časopi-seckém rozhovoru.

Trochu nás to zarazilo. Vždyť témata předchozích svazků ediční řady Destigma – vyhoření a panická porucha – byla pro většinu našich respondentů přijatelná! Ochotně a s obdivuhodnou upřímností mluvili o tom, co je postihlo. Jaké to bylo, když jim nemoc vstoupila do života, jak se s ní vyrovnávali, jak se projevuje, kdy vyhledali psychiatra, kdy to bylo hodně zlé a kdy se jim ulevilo. O tom, jak se léčí, jak žijí. A také co by poradili těm, kdo mají podobné trápení. Ostatně právě o tuto pomoc, rady a doporučení jde v našich knížkách především.

Usoudili jsme – a ohlas dvou předchozích svazků to potvrzuje –, že odborné pojednání psychiatra psané populární formou plus zkušenosti

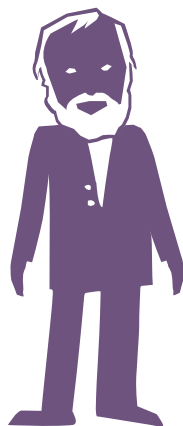
(většinou) známých osobností trpících psychickou poruchou čtenáře zaujmou. A najdou si jej nezdědka i ti, kdo žádný psychický problém nemají. Někoho to přiměje k zamyšlení, jiného inspiruje k tomu „něco s tím dělat“, další k pozornějšímu vnímání, co se děje s jim blízkým člověkem, který se chová „divně“. A některým snad opravdu pomůže k hledání východisek z tíživých situací.

Proč je téma deprese tak ožehavé, že o něm nechtějí mluvit, zatímco u jiných chorob jsou sdílní? Asi je to charakterem té které diagnózy. Nu ano, „vyhoření“ je dnes skoro módní neduh: jsme tak pracovití, pilní a aktivní, tolik toho stihneme! Až se z toho náporu práce a aktivit (na chvíli) zhroutneme. Ale to nic, to se časem spraví... Panická porucha je sice hrozivější, ale když se s ní naučíme žít, může nás ta zkušenost dokonce i obohatit, úzkostné stavy s děsivými představami a chimérami, jakkoliv nepříjemné, někoho dokonce inspirují ke kreativě. Ale stavy deprese, zvláště když to není jen „depka“? Má tuze špatnou pověst, není radno s ní jít na veřejnost. Vždyť bývá spojena s řadou příznaků, průvodních jevů i počínů, s nimiž se zpravidla není co chlubit – od alkoholismu až po pokusy o sebevraždu.

O tom všem přesvědčivě i naléhavě pojednává hlavní text psychiatra Radkina Honzáka. Čtenářům leccos objeví, odhalí souvislosti, o nichž možná nevěděli. A třeba je nasměruje na cestu za duševním zdravím nebo k podnětům, jak pomoci blízkým lidem, kteří v jejich okolí trpí depresí. Podobně jako zpovědi osobností, které se nebály o svém problému promluvit.

Moc jim za to děkujeme a věříme, že záznam jejich zkušeností bude nejen poutavým, ale také inspirativním čtením.

Autoři



Vladimír Just

Když mu vzali divadlo

Rozhovor o Vlastovi Burianovi

Teatrolog a divadelní kritik Vladimír Just (* 1946) působí jako profesor na divadelní a filmové vědě Filosofické fakulty UK. Napsal na dvacet odborných i populárních knih (mj. *Proměny malých scén*, *Věc: Vlasta Burian*, *Mystérium smíchu: život a dílo krále komiků*, *Werichovo ABC*) a je autorem stovek odborných statí, recenzí, esejů a fejetonů, v nichž se zabývá společenskými, politickými a obecně kulturními tématy. Působil jako šéfredaktor *Divadelní revue*. Na konci 60. let minulého století založil s bratrem Jiřím autorské divadlo malých scén, pro které napsali společně několik her. Kromě odborného zájmu o osobnost a tvorbu Vlasty Buriana se velkou měrou zasloužil o soudní i občanskou rehabilitaci tohoto významného českého komika.



Vlasta Burian, vlastním jménem Josef Vlastimil Burian (1891–1962), byl český divadelní a filmový herec, režisér, zpěvák, ředitel divadla, podnikatel, mim a imitátor.

Díky svému živelnému herectví, umění improvizace a neuvěřitelné pílí se vypracoval mezi hvězdy českého filmu, divadla i rozhlasu. Byl jedním z nejpobulárnějších herců první republiky, publikem pasovaný na „krále komiků“. Po druhé světové válce byl neprávem nařčen z kolaborace a odsouzen. Po dlouholeté pauze se mohl vrátit k herecké práci, ale většinou pouze na estrádní pódia, zahrál si také v několika filmech. Přesto jeho obliba trvá dodnes, o čemž svědčí vítězství v divácké anketě o nejpobulárnějšího komika, stejně jako časté reprízy jeho filmů v televizi. V roce 1994 byl Vlasta Burian soudně rehabilitován.



S profesorem Vladimírem Justem je radost se potkávat. Má imponující, rozsáhlé vzdělání; přesně formuluje názory a soudy, má svébytný humor, který uplatňuje v publicistice i osobních kontaktech. Předsedá-li uměleckým porotám, můžete se spolehnout na jeho kompetentní a spravedlivé rozhodování. A probouzíte-li se s ranní Mozaikou na Vltavě, kde uslyšíte půvabný rozhlasový fejeton v autorově podání, máte naději na příjemný den. Vladimíra Justa si však je třeba vážít i pro jeho obdivuhodnou odbornou erudici, energii a houževnatost v úsilí o rehabilitaci krále komiků Vlasty Buriana. Koho jiného jsme se měli zeptat na to, jak stonala Burianova duše, než důvěrného znalce jeho osobnosti a života?

Léta života s Vlastou Burianem

Co vás motivovalo, že jste se na sklonku 80. let začal intenzivně věnovat tématu „Vlasta Burian“ – a hlavně že jste se aktivně pustil do boje za jeho rehabilitaci?

Fenoménem Vlasta Burian jsem se nezačal zabývat až koncem 80. let, ale vlastně už v průběhu, a hlavně koncem let sedmdesátých. Ve své kandidátské disertaci *Proměny kabaretního herectví* o historii a teorii herectví divadel malých forem (1978) jsem Burianovi věnoval jednu z nejdelších kapitol, „Tragikomika krále komiků“. Psal jsem články, sleeveoty na burianovské reedice, problém Burian mi stále vrtal hlavou. Ale v té době jsem ještě nepomýšlel na to, abych se pustil do jeho rehabilitace, neměl jsem na jeho případ názor. Tehdy jsem totiž mohl vycházet jen z dostupných pramenů – filmy, vzpomínky, historické knihy, často tendenční, včetně akademických *Dějiny českého divadla* aj. Archivní prameny, po nichž jsem se patnáct let pídil, vždy záhadně končily rokem 1945. Kolem jeho trestního stíhání (vlastně ta soudní řízení byla tři, první podle tzv. velkého dekretu, stíhajícího těžké kolaborantské přečiny, další podle tzv. malého dekretu, trestajícího lehčí přestupky) panovalo hrobové mlčení. Teprve koncem 80. let, když jsem pronikl do dosud tajného archivu ministerstva vnitra, jsem pochopil proč.

A proč to tedy zůstávalo utajeno?

Protože po dvou prvních osvobozujících soudních nálezech se věci chopila, jak se ukázalo, StB. Mimochodem, velký omyl je myslet si, že tu začala skrytě řádit až po únoru 1948. A po zmanipulovaném, nezákonném procesu v květnu 1947 byl na třetí pokus konečně Burian odsouzen. Jak uváděla prakticky veškerá tehdejší média, po zásluze – Burian byl prý symbolem buržoazního paumění, soukromopodnikatelského vykořisťování, tzv. „batismu v kultuře“ atd. Obhajoba ani její svědci, připravení vyvrátit devadesát devět procent křivých nařčení, nebyli vůbec puštěni ke slovu, vše ze zákulisí řídil estébák doktor Bouchal. Teprve tehdy jsem pochopil hloubku křivdy, již se česká společnost na svém možná největším komikovi dopustila, a rozhodl se jako první díl větší burianovské monografie *Mysterium smíchu*

napsat kratší „rehabilitaci krále komiků“ (Věc: *Vlasta Burian* vyšla v roce 1991 v pětaticetitisícovém nákladu a o deset let později znovu s doplňky a fotografiemi).

Byl jste úspěšný a dosáhl obdivuhodných výsledků: objevné odborné, nikoliv pouze „popularizační“, přitom čtivé publikace, články v médiích. A hlavně – prosadil jste Burianovu soudní rehabilitaci. Víc asi docílit ani nešlo. Jste spokojen?

Ano i ne. S občanskou i právní rehabilitací jsem po našem pětiletém handrkování s úřady samozřejmě spokojen. Nikdy by se to nepodařilo, kdyby nebylo mých vzácných, do věci stejně „zabejčených“ spolupracovníků Ondřeje Suchého a JUDr. Miroslava Vlka. Ten patřil k oněm prvním, ještě spravedlivým pankráckým soudcům, kteří Buriana osvobodili, než se do věci vložila StB. Pan doktor Vlk poslal po listopadu '89 do Salcburku právnický fundovaný dopis Lídě Baarové, jejíž svědectví proti Burianovi, vynucené estébákem Bouchalem a čtené u soudu, Burianovi v roce 1947 fakticky zlomilo vaz. Podrobnosti najdete v mých knihách. Dopis obsahoval dotaz, zda platí to, co pěkného o Burianovi říká v pamětech – nebo ono osudové svědectví u soudu. A Baarová



potvrdila, že to svědectví bylo na ní nezákonně vynuceno. Tak jako se, určitě nechtěně, Baarová „zasloužila“ o Burianovo potrestání, tak se „znovuzasloužila“ o jeho posmrtnou rehabilitaci.

Proč je tedy vaše spokojenost jen částečná?

Méně jsem spokojen s mizivým ponětím o celé věci mezi širší a bohužel i odbornou veřejností. Točí se nadále filmy a seriály, například Sedláčková *Bohéma*, inscenují hry, třeba Dianiškův *Burian v Liberci*, píší, resp. natáčejí audioknihy – Taussigův *Vlasta Burian: Život za smích* –, kde je o Burianovi všechno možné. Připomínají se pěkné i nepěkné stránky jeho povahy, opakují se dávno vyvrácená nařčení, ale to podstatné, že mluvíme o člověku, který je od 1. dubna 1994 našimi soudy oficiálně občansky a právně očištěn, se v žádné z uvedených prací nedozvíte. Považuji to po všech těch letech za nehoráznost.

Jak to bylo s depresemi?

Tématem naší knihy je deprese, depresivní stavy, zaměříme se tedy na ně. Léta se o Vlastovi Burianovi psalo i říkalo, že trpěl těžkými depresemi. Kdy se začalo projevat, že není psychicky v pořádku? Nemyslím, že by nebyl psychicky v pořádku, dokud mu nevzali divadlo, a potažmo film a možnost sportovat. Burian si jistě nesl z chudých, nepřilíš radostných dětských a školních poměrů v „menšinovém“ českém Liberci leckterá společenská, sociální i vzdělanostní trauma; v základní škole propadal, později prožíval neúspěšná učňovská léta na Žižkově. K jejich léčbě mu ideálně posloužilo právě divadlo, zprvu asi i veřejně provozované sporty: tenis, fotbal, časem dokonce prvoligový ve Spartě, exhibice tzv. Burianovy jedenáctky aj. Konkrétně k divadelnímu obecenstvu, jež si ho v 10. až 20. letech zamilovalo a odměňovalo ho salvami smíchu jako málokoho jiného, získal až milenecký vztah – vrtošivý, se stálými „nevěrami“. Obrážel tehdy v Praze měsíčně až dvacítku scén, od obskurních pódii po Stavovské a Smíchovské – ale o to více šlo o vztah vzrušující. Dost možná u něj sublinovala i silná sexuální touha, řečeno s Freudem, „schopnost psychické pudové síly zaměňovat svůj původní nejbližší cíl za jiné cíle,

kteře jsou popřípadě výše ceněny a nejsou už sexuální“ (*Vzpomínka z dětství Leonarda da Vinciho*). Nu, a tohle všechno mu po válce vzali, když si chtěl jít s přítelem Síbou jako kdysi zahrát tenis, v tu ránu tam byla policie a vyklidila kurt. Jeho obecnstvo, jež se tehdy díky filmům rekrutovalo ze všech společenských vrstev, ho – jak se mu alespoň muselo zdát z médií – zavrhl. Což byl šok, z něhož se do konce života nevzpamatoval. A léčba alkoholem, do té doby u něho absolutně nemyslitelná, místo aby léčila, jeho nemoc mocně prohlubovala...

V jedné ze svých knih připomínáte, že už Longen někdy ve 20. letech mluvil o Burianově „vnitřním strachu a nejistotě“...

To nebyl jen Longen, podobně i Marvan, když líčil vcelku věrohodně Burianova 30. a 40. léta, psal s oblibou o odvrácené tváři komika, o jeho vnitřních úzkostech a extrémní náladovosti. Mluvili o tom i další kolegové a spolupracovníci, třeba Čeněk Šlégl, tajemník Antonín Král aj. A všichni se shodují v tom, že Burian mimo světla reflektorů ani v nejmenším nebyl takovým suverénem jako na scéně. Byť i tam, jakož i před kamerou, dokonce i v rolích šéfů, ředitelů, aristokratů,



falešných či pravých revizorů a generálů, skutečný stav jeho duše vždy prozrazují oči. Nejisté, vyplašené a vystrašené, pokud nejsou nedůvěřivě přimhouřené, jako by chtěly světu zakrýt vnitřní nepokoj. Podobně Burianovy ruce, všimněte si: dlouhé nervózní prsty, pořad v pohybu, neklidné, netrpělivé, jako by k tělu nepatřily a hrály si svou vlastní loutkohru. K tomu přičtíme Burianova rozpačitá polknutí naprázdno, zámlky uprostřed vět, a především znovu a znovu jeho řeč: nehotovou, proudovou, náchylnou k přeřeknutí i k jakékoli nepřipadné odbočce či slovní hříčce, kdy se „ucho diví, co huba povídá“. Jeho postavy byly vlastně nepřetržitým zápasem s postavou i hrou, a právě na tento zápas, nikoli na hotovou postavu, se diváci těšili. A on se až do roku 1945 mohl těšit s nimi.

„Jako student s rudýma ušima“

Jak se u něj projevovala úporná snaha denně překonávat psychické komplexy a handicapy?

Například Lída Baarová opakovaně líčí, jak se jí v době své největší slávy právě on, jeden z nejbohatších mužů v zemi, ač měl dávno po čtyřicítce, pokoušel dvořit a choval se přitom jako vynervovaný student s rudýma ušima. Tyto rozpaky přebíjel, podobně jako na scéně, nějakým „shazujícím“ gestem či gagem, z dětské nemotornosti při styku s ženami se vylhával humorem. Ale – jak doslova píše herečka – ač byl velký herec, mne neobebral! „Když stál na jevišti, člověk by řekl, jak má život prokouknutý, že ho nic nepřivede do rozpaků. Ve skutečném životě to bylo úplně jinak. A vůbec mi nepřipadal veselý.“ Tento rozpor mezi hektickým Burianem jevištním a zakřiknutým Burianem v privátu zdůrazňují i další blízcí kolegové a lidé z branže.

Svéráznou vzpomínku na společné vystoupení měli Voskovec a Werich.

Ano, také Voskovec s Werichem, oba nezávisle na sobě, shodně svědčí, jak těsně před jejich společným vystoupením na Silvestra 1933, když vedle sebe všichni tři ve tmě čekali na „šlágvort“, Burian, křečovité

svírající žebřík, střídavě trémou jektal a skřípal zubama. („Ty, Vlastíku, takový mistr? Po tolika letech? Čeho se bojíš?“ – „Lidi...“,“ odpověděl prý tiše.) Vzápětí však, sotva zazněl „šlágwort“ a aniž čekal na pokyn inspicienta, zahlaholil jeho typický divoký smích, vteřinu počkal na ohlas obecnstva, a když sálem zaburácel potlesk, vyrazil „na zteč“. Od té chvíle, vzpomínají shodně V+W, na scéně místo Buriana řádl nezadržitelný uragán slovních i situačních nápadů a nečekaných gagů, včetně těch na místě improvizovaných: „To jsme se ještě dávno nevy-nořili na scénu,“ vybavuje si Voskovec, „a sál už řval, burácel, plácal a už předem se svíjel smíchy. Na pouhý signál toho slavného hlasu. Tomu říkám komikův kredit...“ A Voskovec uzavírá, že ten okamžik těsně před výstupem byl pro něj Burian v kostce. Jeho dětskost i dětinství. Primitivnost i bystrost. Dětská chtivost v něm se bála: „Mami, co kdyby lidi přestali nosit penízky?“ Ale ryzí dítě s obrazností bez zábran, s animálním pudem srandy hned zareagovalo na smích těch, co „penízky přinesli“, plným bláznivým hlasem šaška – rozdalo z plna hrdla. Štědrost přebila lakotu, kuráž porazila smích...



Léčil se ještě jinak než divadlem? Nebo to prožíval pouze o samotě doma?

Nevím o tom, že by se léčil ze svých psychóz jinak než v závěru života alkoholem. Zatímco jiní herci po představení nebo po zkoušce relaxovali hlučným veselím, společenskou zábavou či pitkami, existuje řada svědectví (A. Král, Träger, Šlégl, Trejbal, Síba, Marvan, Werich aj.), že Burian někdy ve své vile – pokud zrovna nesportoval ve své domácí tělocvičně – trávil dlouhé hodiny ve tmě. Hleděl třeba do deště a společnost, která ho ještě před pár hodinami viděla hekticky řídit ve světle ramp, naprosto ignoroval.

Diagnózy, příznaky, krize

Někteří autoři tvrdí, že Burian byl maniidepresivní, tj., řečeno současnou terminologií, měl bipolární poruchu. Ví se o tom víc?

Podobné diagnózy se objevovaly zpravidla až dodatečně, po válce a většinou až po Burianově smrti, a to v řadě vzpomínek a životopisů. Ono totiž zveřejňovat podobná fakta, jež okamžitě – včera jako dnes – rozmázne bulvár, je neetické a zneužitelné, byť by se stokrát



zakládaly na pravdě. Neboť aktuálně vystupující osobnosti, a herce zvláště, to nevratně poškodí, a proto slušnost to těm nejbližším prostě nedovolila. Nicméně v případě Buriana tu jistě příznaky evidentně byly už před jeho osudovým pádem. Popisují je v knize *Mystérium smíchu*. Některé se až překvapivě shodovaly s tím, co mi v době spolupráce na naší společné knize *Klaunovy rozpravy* vyprávěl Miroslav Horníček o svém kamarádu a jevištním partnerovi Miloši Kopeckém. O něm je známo, že maniodepresivitou opravdu trpěl. Ptal jsem se na to Horníčka, už kvůli Burianovi. A on mi popisoval zhruba to, co jsem sám zjistil a uváděl u Buriana: mluvil o Kopeckého posedávání ve tmě a naprosté netečnosti ke společnosti. Když prý na něj ty poryvy stresu zaútočily zvláště intenzivně, museli rušit i dojednaná představení úspěšného *Tvrďáku* či *Malého pana Alberta*. Ale mnohem častější byly lehčí varianty, jež jeho partner zvládal podobně jako Burian – léčbou publikem. A eventuálnímu paralyzujícímu, znehybňujícímu stresu podléhal až po představení. Jenže byl tu jeden základní rozdíl – Kopecký s Horníčkem ani v úspěšné éře *Tvrďáku* – a Kopecký ani později – nebyli tak workoholickými šílenci jako Burian, aby hráli po celý rok úplně denně, takže Horníčkův kolega asi měl mezi vystoupeními a zájezdy na zvládnutí těch těžších ataků mnohem víc času...

Duchovní smrt přišla dřív než fyzická

Pokud to tak bylo, manická fáze této choroby se jistě projevovala dnes a denně v jeho hektickém životě a mnohočetných aktivitách – divadlo, film, sport, podnikatelské projekty atd. Ve své knize tomu říkáte „maniacká posedlost prací“. Ale co fáze depresivní? Jak se projevovaly? Bylo pozorovatelné, že jimi trpí?

O jeho depresích se určitě nepsalo, to věděli jen nejbližší spolupracovníci. V době jeho největší slávy – od druhé půle 20. do první poloviny 40. let –, kdy denně hrál v divadle, v sobotu a neděli dokonce dvakrát a i s nedělní pohádkou třikrát (!), kdy točil dva až tři filmy ročně, to určitě známo nebylo.

V letech, kdy se dostal na vrchol a dlouho na něm setrval, skutečně dokázal „přebítet komplexy, úzkosti a nejistotu smyslově hmatatelným zjevným úspěchem“, jak píšete? Copak to opravdu nemocný člověk vůbec dokáže?

Opravdu nemocný člověk asi ne, ale moje – samozřejmě laické – vysvětlení zní, že v době, kdy se dostal na vrchol a dlouho na něm setrval, fungovala terapie divadlem a hraním a veřejným vystupováním vůbec. A to natolik spolehlivě, že nemoc neměla čas propuknout a rozvinout se. Počkala si až na Burianovo uvěznění na Pankráci. A byla-li tu předtím, projevovala se pouze latentně. Publikum, jehož řady s přechodem do nového moderního divadla v paláci Báňské a hutní společnosti neubývaly, nýbrž spíš exponenciálně rostly – zejména díky zvukovému filmu, gramofonu a rozhlasu – Vlastu Buriana doslova nabíjelo. To samozřejmě dělá v nějaké míře každé publikum každému herci, ale u Buriana bylo všechno extrémní. V každé situaci a životní etapě „trčel“.

Příliš rychle vyletěl na vrchol...

Extrémní byl jeho raketový vzestup ze společenské, sociální a mentální bídy k extrémní popularitě, ale extrémní byla i náhlá společenská vážnost a prestiž. Vždyť on, někdejší nedovzdělaný a nedoučený



propadlík, se katapultoval mezi společenskou, uměleckou, sportovní a hospodářskou elitu, chytal za prvoligovou Spartu, tykal si s Antonínem Baťou i Janem Masarykem. Takřka přes noc brali vážně neznámého předměstského komika a outsidera největší kritici, básníci, teoretici, avantgardisté a režiséři té doby od Jindřicha Vodáka a Václava Tilleho až po Karla Teigeho, Jindřicha Honzla či Vítězslava Nezvala. Vybrala si ho jako hereckého partnera snad největší konverzачní, společenská i módní hvězda té doby Andula Sedláčková atd. Tohle všechno dočasně odplavilo eventuální chmury a šmouhy na duši někdejšího chudého libereckého dětství.

Hluboký umělecký a společenský propad po válce musel asi o to víc zasáhnout jeho duševní stav; svědkové říkali, že ve vězení a při procesech často plakal. Zhoršovalo se to i později, v letech po osudných soudech?

Ano, zhoršovalo se to opět až do extrému. On, fyzicky neuvěřitelně zdravý, s ohebným, gumovým, maximálně vysportovaným tělem artisty, se náhle belhal o holi, a v posledním desetiletí života ho museli na pódium dopravovat na vozejku. Poté, co ho přinutili k dopisu odborům, v němž se kál za něco, co nikdy neudělal, ho na čas opět vpustili před kladenské horníky a oceláře na jeviště. A po jejich snad pětiminutovém potlesku Burian náhle nemohl vůbec začít, ač ševce Muchomíra Kulíška z Šamberkovy *Palackého třídy 27* předtím odehrál více než stotřicetkrát, protože se znovu a usedavě rozbrečel.

S divadlem byl tedy prakticky konec?

Návrat na jeviště v plné slávě už byl nemožný – kvůli striktnímu režimnímu zákazu improvizovat byl Vlasta Burian jako herec už předem odepsaný. A tehdy zpětným bludným kruhem nakonec skončil mimo divadelní jeviště. Tam, kde kdysi začínal a odkud se tak houževnatě horko těžko vyhrabal – u nejpodradnějších estrád, v bídě zahulených předměstských hospod a závodních klubů a nevytopených kulturních ratejen. Na což také, psychicky i fyzicky úplná troska, v mrazivém lednu 1962 umřel. Dostal zápal plic. Řada lidí si po kratičké úmrtní noticce v novinách v duchu kladla otázku: On ještě žil? A měla vlastně pravdu – duchovní smrt nastala mnohem dříve než fyzická...

INTERMEZZO 1

Z extrémních výšek do propasti

Hořký závěr života Vlasty Buriana nabízí otázky nejspíš pro historika nebo divadelního vědce. Naštěstí se jich jeden teatrolog aktivně chopil. Osud slavného, posléze zatracovaného a neprávem stíhaného herce se pro něj stal výzvou. Usilovné bádání, vysoce odborný přístup, nezdolná houževnatost i osobní, také emocionální angažovanost Vladimíra Justa dokázaly téměř zázraky.

Rehabilitace Vlasty Buriana se bohužel uskutečnila až po mnoha letech, kdy už nemohla ovlivnit jeho život a hereckou kariéru; přesto jsou Justovy počiny nesmírně významné pro dějiny divadla i pro historii vůbec. Mají nadčasový význam a přesah jako etický imperativ.

Vrátíme-li se k životním i tvůrčím osudům Vlasty Buriana z hlediska psychiatrie, můžeme se ptát dál. Vypadá to, že podhoubí jeho psychických problémů – byť bezpochyby silně ovlivněných poválečným pronásledováním a nespravedlivým odsouzením – lze hledat v dřívějších letech, kdy ještě nebyl hercem. Například v dětství, ale i později.

Fakta ze života i svědectví současníků, která teatrolog Just ve svých publikacích zmiňuje, hovoří nejen o nepříliš radostném dětství, ale i o tom, že u něj bylo možno vysledovat nejistoty a chmury. Neovlivnil jeho duševní stav příliš rychlý vzestup? Vladimír Just ostatně připomíná, že byl raketový, „ze společenské, sociální a mentální bídý k extrémní popularitě, a extrémní byla i náhlá společenská vážnost a prestiž. Vždyť on, někdejší nedovzdělaný a nedoučený propadlík, se katapultoval mezi společenskou, uměleckou, sportovní a hospodář-